

AKCJA WISŁA - STUDENCKI OBÓZ OBRĄCZKOWANIA PTAKÓW W DOLINIE ŚRODKOWEJ WISŁY W LATACH 1983-1996

W sierpniu roku 1983 Sekcja Ornitologiczna Koła Naukowego Leśników SGGW w Warszawie zorganizowała obóz naukowy, którego celem była charakterystyka jesiennej wędrówki ptaków wróblowych w środkowej Polsce. Chodziło przede wszystkim o uzyskanie informacji dotyczących słabo dotąd rozpoznanych tras wędrówki ptaków w Europie Środkowej, analizę zmienności struktury wiekowo-płciowej występującej u wielu gatunków oraz rozpoczęcie ciągłego monitoringu liczebności przelotnych ptaków. Na wzór Akcji Bałtyckiej, w pracach której część organizatorów brała aktywny udział w latach poprzednich, nazwano

pierwotnie całe przedsięwzięcie Akcją Wiślaną. Bardzo szybko jednak nazwa ta samoczynnie przekształciła się w Akcję Wisła. Uczestnikami obozów byli głównie studenci Wydziału Leśnego SGGW oraz innych wydziałów i uczelni z całego kraju, licealiści, pracownicy naukowcy i in. W pracach Akcji Wisła w latach 1983-1996 wzięło udział ogółem 268 osób. Pracą punktów obrączkowania ptaków w różnych latach kierowali: Marek Keller, Robert Kraska, Andrzej Kruszewicz, Robert Maluchnik, Michał Maniakowski, Piotr Matyjasiak, Ireneusz Mirowski, Jarosław Nowakowski, Patryk Rowiński i Jerzy Zawadzki. Pracą punktu w Piwoninie kierował Zbigniew Kasprzykowski.

Teren

Pierwszy punkt odłowu został zorganizowany koło miejscowości Wilga (woj. siedleckie). Ptaki chwymano w młodych łągach topolowo-wierzbowych prawego tarasu zalewowego Wisły. W ciągu dwóch pierwszych lat obóz miał charakter pilotowy, skupiono się na wyborze najlepszych metod chwymania, poza tym dysponowano niewielką liczbą sieci, a okres pracy terenowej był stosunkowo krótki (od połowy sierpnia do początku, a później do połowy października). W latach 1985-1988 prowadzono już odłowy w sposób standardowy (te same miejsca i liczba ustawienia sieci, bardzo zbliżony okres odłowów). Jednak po 6 latach charakter środowiska w zaroślach łągowych koło Wilgi uległ zmianie. Krzewy znacznie urosły, rozpoczęto ich eksploatację jako wiklinę, z powodu istotnych zmian struktury zbiorowiska zaczął ulegać zmianie skład gatunkowy chwymanych ptaków. Działalność punktu obrączkowania zawieszono. Drukiem ukazały się sprawozdania z działalności punktu obrączkowania (Keller *et al.* 1986, 1988, Keller i Kraska 1987, Keller i Matyjasiak 1989).

Prace obrączkarskie wznowiono w 1991 roku, organizując jednoroczny obóz koło wsi Królewski Las (gm. Góra Kalwaria, woj. warszawskie), na lewym brzegu Wisły. Następnie w latach 1992-1996 (z przerwą w 1993 r.) pracował punkt zlokalizowany na wielkiej, porośniętej wikliniskami i łągami wyspie wiślanej - tzw. Kępie Radwankowskiej (koło miejscowości Brzumin w gm. Góra Kalwaria), również na lewym brzegu rzeki. W latach 1995-1996 prowadzono tam również chwymanie ptaków siewkowatych (*Charadriidae*).

W 1996 roku, przy współdziałaniu Studenckiego Koła Ornitologów WSR-P w Siedlcach zorganizowano drugi punkt obrączkowania funkcjonujący od 20 VIII do 11 IX (dalszą jego działalność uniemożliwiła długotrwała powódź). Punkt ten był zlokalizowany na wyspie przy prawym brzegu, koło wsi Piwonin (gm. Sobienie Jeziory, woj. siedleckie), ok. 2 km w górę rzeki od obozu głównego na Kępie Radwankowskiej.

Środowiska, w których prowadzono odłowy były we wszystkich punktach zasadniczo dość podobne. Były to nadrzeczne zarośla wiklinowe należące do zc społu *Salicetum trandro-viminalis*. Warstwę krzewów urozmaicały gęste miejscami zarośla derenia świdy. Ponadto część sieci ustawiano w młodszych stadiach łągu topolowo-wierzbowego (*Salici-Populetum*).

Metody

Początek działalności obozów w latach 1985-1994 przypadał na drugą dekadę sierpnia, a koniec na drugą dekadę października. Od 1995 roku zdecydowano się wydłużyć czas pracy terenowej (1 VIII - 31 X). Było to podyktowane chęcią objęcia badaniami całego okresu wędrówki jesiennej większości gatunków ptaków wróblowych. Obrączkowanie siewkowatych w 1995 roku rozpoczęto 1 VIII, a rok później - 15 VII. Chwywanie w pierwszym roku zakończono 10 IX. Wcześniejszy koniec odłowów tej grupy ptaków w roku następnym (30 VIII) był spowodowany długo utrzymującymi się wysokimi stanami wód. Wahaniami poziomu wody spowodowane były również krótkie przerwy w odłowach siewkowatych w sierpniu 1996 r.

Ptaki wróblowe chwymano w czteropółkowe sieci stylonowe o wymiarach 7 x 2 m i 14 x 2 m, o wielkości oczka 16 mm. Liczba sieci w kolejnych latach nie była stała. W okresie 1985-1991 używano 100 sieci, w 1992 roku 20, a w latach 1994-1996 30 sieci. W ostatnim roku do standartowego zestawu dostawiono 4 sieci o oczku 25 mm (na drozdy, grubodzioby, dzięcioły) oraz 2 sieci o oczku 70 mm i wysokości 4 m (na ptaki drapieżne). W latach 1985-1988 sieci ustawiane były w specjalnie przygotowanych, stałych miejscach, stąd dane ilościowe są w tym okresie porównywalne między latami. Stałe miejsca odłowów były wykorzystywane także w punkcie Brzumin w latach 1994-1996. Obchody sieci odbywały się co godzinę od świtu do zmierzchu.

Połowy siewkowatych prowadzono przy użyciu 20 pułapek labiryntowych, wykonanych z metalowego szkieletu obszytego stylonową siatką. Kontroli pułapek dokonywano co 2-3 godziny. W razie wystąpienia niekorzystnych dla ptaków warunków atmosferycznych (deszcz, upał) częstotliwość obchodów zwiększano. Wszystkim schwytanym ptakom po oznaczeniu gatunku określano płeć i wiek (jeśli było to możliwe), obrączkowano je, następnie mierzono długość skrzydła, ważono, a u części osobników określano też stadium pierzenia. Ptakom wróblowym dodatkowo mierzono długość ogona, formułę skrzydła i określano stopień otłuszczenia (Busse i Kania 1970). Ptakom siewkowatym dodatkowo mierzono długość dzioba, całej głowy i skoku. Wszystkim ptakom schwytanym ponownie (tzw. retrapom) oznaczano stopień otłuszczenia i notowano aktualną masę.

Wyniki chwymania

Podczas 11 sezonów jesiennych prac, na obozach Akcji Wisła zaobrączkowano łącznie 23 575 ptaków, należących do 99 gatunków (tab. 1). Spośród 22 357 schwytanых ptaków wróblowych (72 gatunki) najliczniejszymi były pierwiosnek (*Phylloscopus collybita*) - 5066 osobników (23%), rudzik (*Erithacus rubecula*) - 3061 os. (14%), pokrzywnica (*Prunella modularis*) - 1986 os. (9%) i kapturka (*Sylvia atricapilla*) - 1958 os. (9%). Wymienione 4 gatunki stanowiły 55% zaobrączkowanych ptaków wróblowych. Najlepszym pod względem liczby schwytanых ptaków był rok 1985 (2842 os.).

Tâb. 1. Liczba ptaków poszczególnych gatunków zaobrazkowanych na punktach badawczych Akcji Wisła w latach 1983-1996. W kolumnie „1996” w nawiasach podano liczebność ptaków zaobrazkowanych na punkcie „Piwonin”, w kolumnie „razem” podano liczebność z obu punktów.

Table 1. Number of particular birds ringed on the research points of Vistula Action in 1983-1996. Numbers of ringed birds on the point „Piwonin” is in column „1996” in brackets, Numbers from both points is in column „total”. (1) - species, (2) - total, (3) - number of species, (4) - work period, (5) - work time.

Passeriformes

Lp	Gatunek (1)	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1991	1992	1994	1995	1996	Razem (2)
1	<i>Riparia riparia</i>	1	4	2	4	2		2	9	11	94		129
2	<i>Hirundo rustica</i>	7	20	95	134	42		7	36	16	21	6 (2)	386
3	<i>Delichon urbica</i>							1	2	10	5		18
4	<i>Anthus trivialis</i>	1		1	1	1	1		2	4		1	12
5	<i>Motacilla flava</i>			1	1	1			15	8	151	29	206
6	<i>Motacilla cinerea</i>			1									1
7	<i>Motacilla alba</i>								1	10	44	7	62
8	<i>Troglodytes troglodytes</i>	15	22	51	36	50	69	33	25	25	74	61	461
9	<i>Prunella modularis</i>	119	201	516	312	223	253	69	55	95	78	57 (8)	1986
10	<i>Eriothacus rubecula</i>	82	142	194	232	220	348	180	365	372	571	321 (34)	3061
11	<i>Luscinia luscinia</i>	1	5	10	2	10	4	3	3	2	5	12 (2)	59
12	<i>Luscinia svecica</i>			1	2		1	2			2		8
13	<i>Phoenicurus ochruros</i>		1	1	1			4	2	1		2	12
14	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	3	3	3	8	1	2	1	4	7	7	5 (3)	47
15	<i>Saxicola rubetra</i>			2									2
16	<i>Turdus merula</i>	5	2	8	4	2	20	8	31	31	24	46 (6)	187
17	<i>Turdus pilaris</i>	3	3	2	1	3	11	10	16	6	9	13 (18)	95
18	<i>Turdus philomelos</i>	21	20	26	25	17	55	22	29	67	64	27 (11)	384
19	<i>Turdus iliacus</i>				1		4			2	2		9
20	<i>Locustella naevia</i>	1	1	4	6	3	3		1	5	5	3 (3)	35
21	<i>Locustella fluvialis</i>		1	2	1	3	2	1	1		2		13
22	<i>Locustella luscinioides</i>						1	1	1	1			3
23	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	6	14	21	16	9	6	37	17	26	44	35 (5)	236
24	<i>Acrocephalus palustris</i>	19	67	120	109	78	67	47	31	22	60	67 (17)	704
25	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	30	12	19	36	15	21	21	23	19	43	31 (1)	271
26	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	2	2	1	5			2	1		1	4	18
27	<i>Hippolais icterina</i>	29	22	16	13	7	13	16	7	4	17	15 (9)	168
28	<i>Sylvia nisoria</i>		1	2	1						3	3	10
29	<i>Sylvia curruca</i>	7	13	25	20	23	15	38	25	47	59	38 (19)	329
30	<i>Sylvia communis</i>	5	24	29	19	14	12	32	15	29	30	30 (7)	246
31	<i>Sylvia borin</i>	18	34	98	48	43	42	36	54	63	113	97 (37)	683
32	<i>Sylvia atricapilla</i>	52	59	75	125	66	99	127	138	308	406	324 (179)	1958
33	<i>Phylloscopus inornatus</i>						1						1
34	<i>Phylloscopus bonelli</i>	1											1
35	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	20	10	9	17	5	10	3	5	12	5	15 (9)	120
36	<i>Phylloscopus collybita</i>	318	370	852	665	572	285	885	311	389	182	164 (73)	5066
37	<i>Phylloscopus trochilus</i>	52	30	50	64	79	25	75	71	125	90	129 (69)	859
38	<i>Regulus regulus</i>	25	33	120	21	21	77	9	67	19	100	101	593
39	<i>Regulus ignicapillus</i>	1											1
40	<i>Muscicapa striata</i>	56	31	24	46	12	42	6	9	20	30	31 (10)	317
41	<i>Ficedula parva</i>	1	2		1	1		1		1	1		8
42	<i>Ficedula albicollis</i>									1			1
43	<i>Ficedula hypoleuca</i>	11	13	4	15	11	5	8	16	28	17	59 (22)	209
44	<i>Aegithalos caudatus</i>	3	9	7	15	2	2	6	33	14	17	14 (5)	127
45	<i>Parus palustris</i>	1	3		5		1		2		1		13
46	<i>Parus montanus</i>	31	10	9	16	11	19	15	26	19	8	7 (8)	179
47	<i>Parus ater</i>	4		3				1	10	1		3	22
48	<i>Parus caeruleus</i>	75	66	138	67	51	96	267	115	119	131	120 (31)	1276
49	<i>Parus major</i>	56	72	190	71	71	72	51	59	66	75	74 (30)	887
50	<i>Sitta europaea</i>								1			2	3
51	<i>Certhia familiaris</i>	1		1	3	1	6		1	3	3	3 (1)	23

cd. tabeli

52	<i>Certhia brachydactyla</i>	5	1	2	5		2	1	3	2	4	25	
53	<i>Remiz pendulinus</i>		5	26	8			7	4	1		51	
54	<i>Oriolus oriolus</i>						1	1				2	
55	<i>Lanius collurio</i>		2	17	10	6	3	3	4	4	7	61	
56	<i>Garrulus glandarius</i>	1						4			3	8	
57	<i>Pica pica</i>							1			2	3	
58	<i>Sturnus vulgaris</i>									9	3	12	
59	<i>Passer domesticus</i>								2			2	
60	<i>Passer montanus</i>							1	3	1		5	
61	<i>Fringilla coelebs</i>	3	2	4	3	2	10	13	15	12	7	14 (15)	100
62	<i>Fringilla montifringilla</i>							9	2	4	1	1	17
63	<i>Serinus serinus</i>			1									1
64	<i>Carduelis chloris</i>				1			2		1	4	5	13
65	<i>Carduelis carduelis</i>		7	1				3	4	7	5	0(7)	34
66	<i>Carduelis spinus</i>			32	2		1					1	36
67	<i>Carduelis flammea</i>										5		5
68	<i>Carpodacus erythrinus</i>				1		3	2			1	3	10
69	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	2	1	7	7	3	38	8	7	12	20	51	156
70	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	4		2		1	1	3	7	11	6	57	92
71	<i>Emberiza citrinella</i>	1	5	6	3	3	4	19	12	13	12	11 (2)	91
72	<i>Emberiza schoeniclus</i>	3		11	2		1	33	13	39	19	5(2)	128
	Razem (2)	1102	1345	2842	2210	1686	1754	2133	1706	2118	2697	2119 (645)	22357
	Liczba gatunków (3)	44	42	51	49	40	45	48	53	51	57	50 (31)	72

Charadrii

73	<i>Charadrius dubius</i>							3	34	30	45		112
74	<i>Charadrius hiaticula</i>								4	12	8		24
75	<i>Vanellus vanellus</i>									4			4
76	<i>Calidris canutus</i>									1			1
77	<i>Calidris minuta</i>								1	5	1		7
78	<i>Calidris temminckii</i>									1	4		5
79	<i>Calidris ferruginea</i>									2	2		4
80	<i>Calidris alpina</i>							1		14	2		17
81	<i>Philomachus pugnax</i>									20	7		27
82	<i>Gallinago gallinago</i>								1	69	4		74
83	<i>Tringa erythropus</i>								1	1			2
84	<i>Tringa totanus</i>									1			1
85	<i>Tringa nebularia</i>								2	1	6		9
86	<i>Tringa ochropus</i>									9	5		14
87	<i>Tringa glareola</i>								1	58	35		94
88	<i>Actitis hypoleucos</i>								5	17	166	278	466
	Razem (2)								9	61	394	397	861
	Liczba gatunków (3)								3	8	16	12	16

Piciformes

89	<i>Jynx torquilla</i>	2		2	1		3	5	2	1	2 (1)		19
90	<i>Picus viridis</i>	1						1	2		1		5
91	<i>Dryocopus martius</i>		1				1			1			3
92	<i>Dendrocopos major</i>	1			2		2	4	5	1	5 (3)		23
93	<i>Dendrocopos minor</i>	2	1	1			2	2	6	9	8	4 (4)	39
	Razem (2)	6	2	3	3		8	2	16	18	11	12 (8)	89
	Liczba gatunków (3)	4	2	2	2		4	1	4	4	4	4 (3)	5

inne

94	<i>Nycticorax nycticorax</i>										1		1
95	<i>Accipiter nisus</i>							1			2		3
96	<i>Asio otus</i>							2	1				3
97	<i>Larus ridibundus</i>									1	2		3
98	<i>Upupa epops</i>										1		1
99	<i>Alcedo atthis</i>	6	2	2		1	2	7	47	69	68	42 (11)	204
	Razem (2)	6	2	2		1	2	9	49	69*	69	48 (11)	268
	Liczba gatunków (3)	1	1	1		1	1	2	3	1	3	5 (1)	6
	RAZEM (2)	1114	1349	2847	2213	1687	1764	2144	1780	2266	3173	2576 (664)	23575
	LICZBA GATUNKÓW (3)	49	45	54	51	41	50	51	63	64	80	71 (35)	99
		17.08 -	14.08 -	06.08 -	12.08 -	13.08 -	13.08 -	17.08 -	12.08 -	14.08 -	01.08 -	01.08 -	
	OKRES PRACY (4)	30.09	8.10	18.10	17.10	14.10	20.10	22.10	18.10	21.10	30.10	4.11	
	CZAS PRACY (dni) (5)	45	56	74	67	63	69	67	68	69	91	96	765

W ciągu ostatnich kilku sezonów nastąpił wyraźny wzrost liczebności chwytanych pokrzewek: zwłaszcza kapturki i gajówki (*Sylvia borin*), a także piecuszka (*Phylloscopus trochilus*) i muchołówki żałobnej (*Ficedula hypoleuca*). Nie miało to istotnego związku z wydłużeniem czasu prac terenowych. Spadek liczebności zanotowano natomiast ostatnio u pierwiosnka.

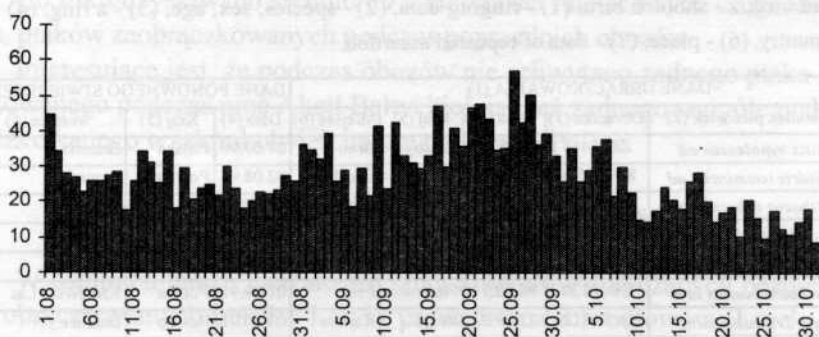
Najwięcej ptaków wróblowych obrączkowanych było od początku września do pierwszej dekady października (przelot 4 najliczniejszych gatunków) oraz w pierwszych dniach trwania obozu (wyobráczkowywano ptaki miejscowe, ryc. 1). Największą liczbę gatunków odnotowano na początku odłowów (ryc. 2), kiedy oprócz ptaków miejscowych obrączkowano wczesne migranty (np. gajówka, piegża (*Sylvia curruca*), łożówka (*Acrocephalus palustris*). Duże bogactwo gatunkowe stwierdzono także w drugiej połowie września, gdy nakładał się koniec przelotu grupy wczesnie wędrujących gatunków z początkiem wędrowki migrantów późniejszych (np. drozdy (*Turdus sp.*), gil (*Pyrrhula pyrrhula*).

Spośród 861 ptaków siewkowatych należących do 16 gatunków najliczniej chwymano brodzie piskliwej (*Actitis hypoleucos*) - 466 os. (54% siewkowatych, patrz tab. 1).

Grupę chwypanych dzięciołów (*Picidae*) tworzyło 89 osobników z 5 gatunków, wśród których najliczniejszy był dzięcioł duży (*Dendrocopos major*) - 39 os. (44%).

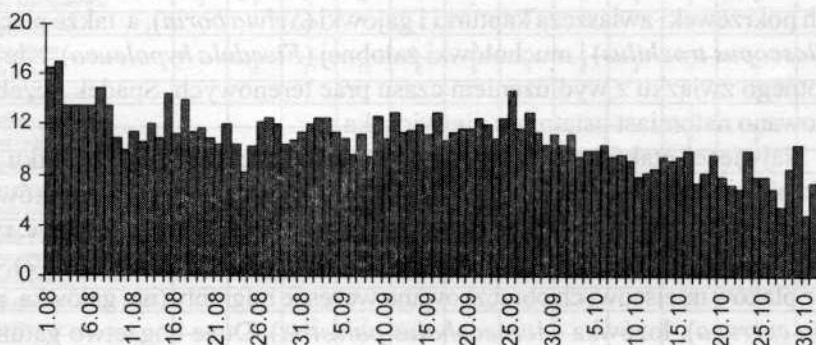
Wśród 6 gatunków nie należących do żadnej z wymienionych grup, najczęściej obrączkowany był zimorodek (*Alcedo atthis*) - 257 os. (96%).

Schwymano pojedyncze osobniki gatunków bardzo rzadko występujących w środkowej Polsce: świstunki górskiej (*Phylloscopus bonelli*), świstunki żółtawej (*Phylloscopus inornatus*) - obydwa stwierdzenia uzyskały akceptację Komisji Faunistycznej, pliszki górskiej (*Motacilla cinerea*) i ślepowrona (*Nycticorax nycticorax*).

Ryc. 1. Dynamika chwypania ptaków w sieci (średnia dobowa liczba osobników dla lat 1992, 1994-1996).

Fig. 1. Dynamics of bird catching in nets (average twenty-four-hours number of individuals for 1992, 1994-1996).

Ryc. 2. Liczba gatunków ptaków wróblowatych chwypanych podczas jednego dnia (średnia dla lat 1992, 1994-1996).

Fig. 2. Number of passerine bird species catching during one day (average for 1992, 1994-1996).

Wiadomości powrotne

Do 31 XII 1996 uzyskano 20 dalekodystansowych (tzn. uzyskanych powyżej 10 km od miejsca obrączkowania) wiadomości powrotnych (tab. 2), co stanowi 0,08% ogólnej liczby schwytanych ptaków. Odłowiono ponadto 8 ptaków noszących już obrączki zagraniczne, a schwytanych nad Wisłą.

Tab. 2. Wiadomości powrotne uzyskane w latach 1983-1996. Oznaczenia symboli w kolumnie „S”: k - kontrola ptaka żywego, + - ptak znaleziony martwy, z - ptak zastrzelony.

Table 2. Recoveries from 1983-1996. Symbols in column „S”: k - control of alive bird, + - dead bird, z - shooten bird. (1) - ringing data, (2) - species, sex, age, (3) - a ring, (4) - data, (5) - country, (6) - place, (7) - data of repeated assertion.

DANE OBRĄCZKOWANIA (1)						DANE PONOWNEGO STWIERDZENIA (7)			
Lp	Gatunek płeć wiek (2)	Obrączka (3)	Data (4)	Kraj (5)	Miejsce (6)	Data (4)	Kraj (5)	Miejsce (6)	S
1	<i>Actitis hypoleucos ad</i>	Z645451	09.08.95	Czechy	Brno	27.07.96	Polska	Brzumin	k
2	<i>Calidris temminckii ad</i>	KN 05544	28.04.95	Włochy	Sycylia	02.08.96	Polska	Brzumin	k
3	<i>Erethacus rubecula imm</i>	574849	28.09.91	Rosja	Ribaczij	17.10.92	Polska	Brzumin	k
4	<i>Prunella modularis ad</i>	N 83799	06.10.86	Węgry	Budakeszi	16.10.88	Polska	Wilga	k
5	<i>A. schoenobaenus imm</i>	HE 2180	28.07.95	Litwa	Shilute	07.08.95	Polska	Brzumin	k
6	<i>A. schoenobaenus imm</i>	V908134	18.08.91	Finlandia	Pori	02.09.91	Polska	Królewski Las	k
7	<i>Phyll. Trochilus imm</i>	VA 048123	22.09.92	Rosja	Karelia	03.10.92	Polska	Brzumin	k
8	<i>E. schoeniclus M ad</i>	T728102	26.02.94	Czechy	Praha	13.09.94	Polska	Brzumin	k
9	<i>Alcedo atthis M imm</i>	YA 04434	01.09.94	Polska	Brzumin	08.09.94	Polska	Warszawa-Pyry	+
10	<i>Alcedo atthis M ad</i>	YA 04417	21.08.94	Polska	Brzumin	23.07.95	Polska	Warszawa-Śród.	+
11	<i>Hirundo rustica imm</i>	KH 46323	18.09.85	Polska	Wilga	01.02.86	Namibia	Farm Sonstraal	+
12	<i>Prunella modularis imm</i>	KH 46576	26.09.85	Polska	Wilga	01.03.87	Włochy	Venezia	+
13	<i>Erethacus rubecula</i>	KE 67112	30.09.84	Polska	Wilga	03.05.88	Finlandia	Keitala	+

cd. tabli na następnej stronie

cd. tabeli

14	<i>Erithacus rubecula imm</i>	KH 46512	24.09.85	Polska	Wilga	12.10.85	Włochy	Serina	k
15	<i>Erithacus rubecula imm</i>	KJ 50902	12.09.92	Polska	Brzumin	23.02.94	Algieria	Jijel	k
16	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55309	28.08.83	Polska	Wilga	20.10.83	Hiszpania	Alcanar	z
17	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55224	07.10.84	Polska	Wilga	18.11.84	Francja	Estivareilles	z
18	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55361	05.10.86	Polska	Wilga	15.02.88	Francja	Herauld	z
19	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55388	10.09.88	Polska	Wilga	22.10.88	Francja	Monein	z
20	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55389	10.09.88	Polska	Wilga	15.10.92	Francja	Baccon	z
21	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55465	06.10.88	Polska	Wilga	08.01.91	Hiszpania	Torre Embesora	z
22	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55484	15.10.88	Polska	Wilga	30.10.88	Włochy	Zero Branco	z
23	<i>Turdus philomelos ad</i>	HC 55718	20.08.91	Polska	Król. Las	25.01.93	Francja	Balarne-les-Bains	z
24	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 55746	04.10.91	Polska	Król. Las	15.10.91	Włochy	Bossico	z
25	<i>Turdus philomelos imm</i>	HC 87230	15.10.92	Polska	Brzumin	15.01.94	Francja	Mons	z
26	<i>Turdus merula M imm</i>	HC 85413	14.09.94	Polska	Brzumin	07.01.95	Francja	Herauld	z
27	<i>Parus major F imm</i>	KH 50885	09.09.88	Polska	Wilga	01.11.88	Słowenia	Vodice	k
28	<i>Pyrrhula pyrrhula F imm</i>	JA 81523	29.10.95	Polska	Brzumin	05.01.96	Czechy	Budejowice	k

Stosunkowo najwięcej, bo aż 10 (50%) wiadomości powrotnych dotyczy śpiewaka (*Turdus philomelos*), jednocześnie jest to gatunek warty obrączkowania także z tego względu, że jedną wiadomość powrotną uzyskujemy obrączkując średnio zaledwie 38 os. tego gatunku. Wszystkie wiadomości o „naszych” śpiewakach pochodzą z Francji, Włoch i Hiszpanii, gdzie regularnie poluje się na drozdy (wszystkie wiadomości powrotne dotyczą osobników zastrzelonych). Wędrujące przez środkową Polskę śpiewaki zimą głównie na północnym wybrzeżu Morza Śródziemnego (ryc. 3).

Uzyskane ponowne stwierdzenia rudzików (wiadomości 3, 13-15) dotyczą południowo-zachodniego i południowego kierunku ich wędrówki. Stwierdzenia rokitniczek (*Acrocephalus schoenobaenus*) (wiadomości 5 i 6) dotyczą kierunku południowego (ryc. 3). Najdalsza wiadomość (11) nadeszła z Namibii (południowa Afryka): dymówka zaobrączkowana w Wildze przebyła, lecąc na zimowisko, przynajmniej 8600 km.

Co roku uzyskiwano średnio 30 wiadomości miejscowych długoterminowych, ptaków zaobrączkowanych podczas poprzednich obozów.

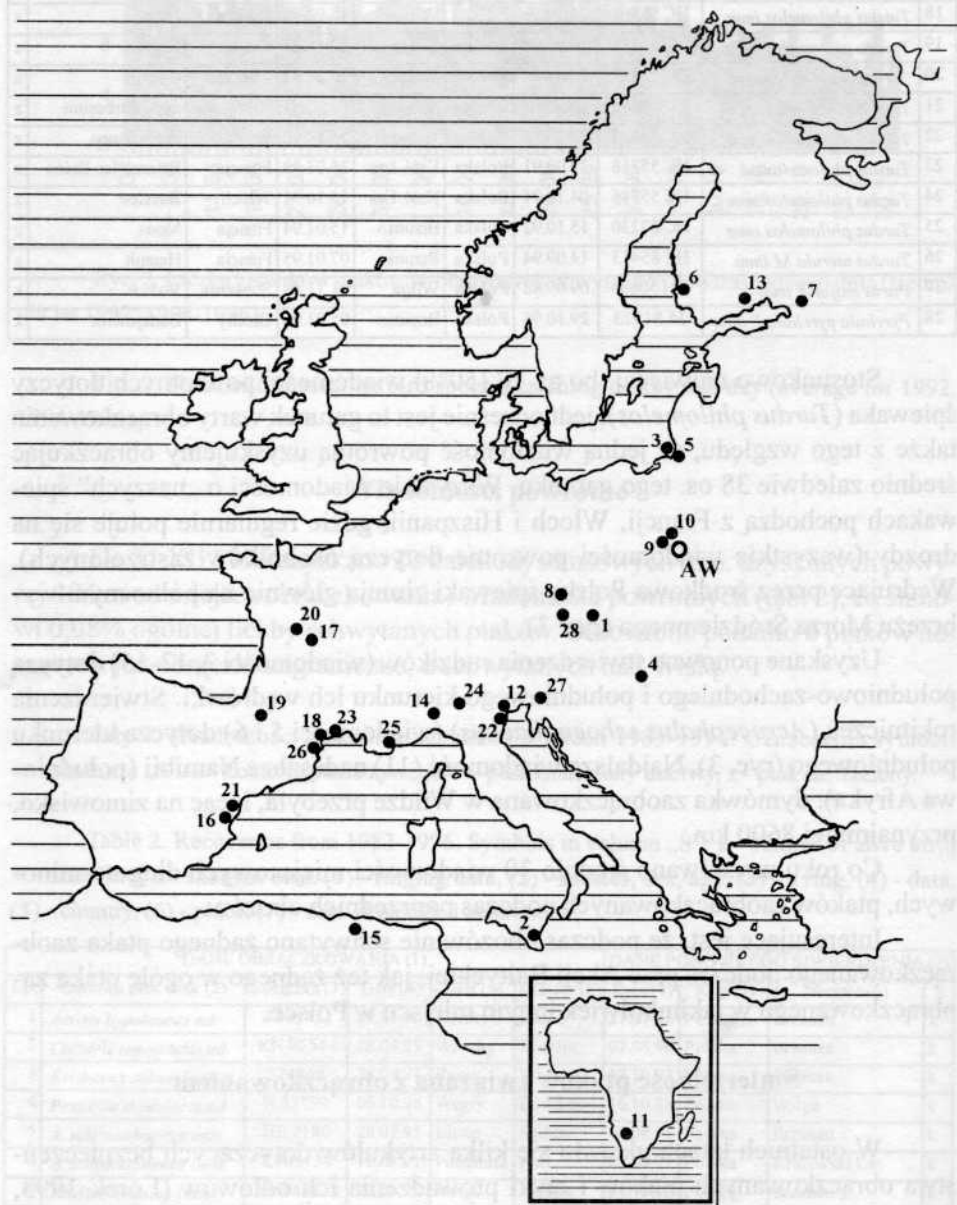
Interesujące jest, że podczas obozów nie schwytano żadnego ptaka zaobrączkowanego podczas prac Akcji Bałtyckiej, jak też żadnego w ogóle ptaka zaobrączkowanego w jakimkolwiek innym miejscu w Polsce.

Śmiertelność ptaków związana z obrączkowaniem

W ostatnich latach ukazało się kilka artykułów dotyczących bezpieczeństwa obrączkowanych ptaków i etyki prowadzenia ich odłowów (Lorek 1993, Dłużak 1996, Lewartowski 1996, Nowakowski 1996, Staszewski 1996). Skłoniło to nas do prowadzenia w 1996 r. ścisłego rejestru ptaków padłych w sieciach, pułapkach, worczech lub podczas samego obrączkowania.

W 1996 roku na punkcie Brzumin śmierć poniosły 24 ptaki należące do 15 gatunków, co stanowi 0,9% zaobrączkowanych w tym roku ptaków. Stosunek liczby wiadomości powrotnych (dalekodystansowych i długoterminowych) do liczy-

by upadków w 1996 roku wyniósł 1:0,8. W większości przypadków przyczyny śmierci nie udało się ustalić. W pozostałych było to: przeoczenie ptaka w siatce podczas nocnego obchodu, zaatakowanie przez drapieżnika, wahania poziomu wody (pułapki labiryntowe).

Ryc. 3. Rozmieszczenie wiadomości powrotnych Akcji Wisła w latach 1983-1996 (patrz tab.2).

Fig. 3. Location of recoveries of Vistula Action in 1983-1996 (look table 2).

Plany na przyszłość

- W dniach 14 i 15 XII 1996 r. w Stacji Badania Wędrówek Ptaków Uniwersytetu Gdańskiego w Przebendowie odbyła się konferencja naukowo-organizacyjna, mająca na celu utworzenie sieci kooperujących ze sobą punktów obrączkowania ptaków wróblowych w Europie Wschodniej i Południowej. Powstało tam ciało o nazwie SE European Bird Migration Network. Do współpracy przystąpili badacze z 28 punktów obrączkowania z 11 państw, a wśród nich i my. Celem nowo powstałej grupy roboczej jest ujednoczenie metodyki prac terenowych, bieżąca wymiana informacji oraz stymulowanie organizacji nowych punktów obrączkowania w tych rejonach, przez które ptaki prawdopodobnie lecą, a skąd brakuje danych. Prawdopodobnie już w niedalekiej przyszłości będzie możliwe znacznie dokładniejsze niż dziś śledzenie przemieszczeń gatunku (a może czasem nawet populacji?) w przestrzeni i czasie. Taki w każdym razie cel nam przyświeca.
- Od roku 1997 planowane jest prowadzenie regularnych badań na kierunkami przelotu wybranych gatunków ptaków z wykorzystaniem tzw. bębnow, będących ulepszeniem tzw. klatki Kramera, używanej niegdyś rutynowo podczas większości eksperymentów związanych z orientacją przestrzenną ptaków. Dane o preferowanych kierunkach migracji mają być zbierane na wszystkich punktach działających w ramach Sieci. Autorem tej koncepcji jest prof. P. Busse.
- W roku 1997 przewidujemy zakończenie prac nad tworzeniem komputerowej bazy danych (w arkuszu EXCEL) zawierających informacje o każdym ptaku zaobrączkowanym podczas obozów wiślanych.
- Od roku 1997 punkt obrączkowania siewkowców będzie rozpoczynał pracę na początku lipca. Cel wydłużenia okresu chwywania siewkowców jest jasny - chodzi o objęcie obserwacjami całego okresu wędrówki jesiennej brodzca piaskowego i leśnego - najliczniej obrączkowanych ptaków z tej grupy.
- Wstępne opracowanie części materiałów ujawnia wyraźne różnice w dynamice przelotu ptaków na punkcie w Wildze i punktach lewobrzeżnych (Królewski Las i Brzumin). Chcąc uzyskać dane w pełni porównywalne, w jednym z najbliższych lat planujemy zorganizowanie chwywania zarówno w „starym” punkcie w Wildze jak i w Brzuminie.

Podziękowania

W tym miejscu organizatorzy obozu pragną podziękować wszystkim osobom, fundacjom i przedsiębiorstwom wspierającym działalność obozów moralnie, finansowo i technicznie. Główny udział w wydatkach we wszystkich latach prac miała Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, finansująca obozy naukowe Sekcji Ornitologicznej Koła Naukowego Leśników. W latach 1995-1996 ogromnej pomocy materialnej udzieliła Fundacja im. Stefana Batorego. W roku 1996 wsparło nas także Ministerstwo Edukacji Narodowej, dzięki czemu możliwe było przyjęcie na obóz znacznie większej ilości studentów niż w latach poprzednich. Skuteczne poszukiwanie sponsorów zawdzięczamy przede wszystkim

zaangażowaniu Tadeusza Sidora. Szczególne podziękowania wyrażamy Krzysztofowi Bartczakowi za zorganizowanie na potrzeby obozu dużego, ciepłego i wspianego pod każdym względem namiotu. Oficynie Wydawniczej OIKOS dziękujemy za wyposażenie obozu w inny niezbędny sprzęt. Wojciechowi Nowakowskiemu i Emilowi Polubcowi dziękujemy za coroczny transport, obecnie już ogromnego, wyposażenia obozowego. Wszystkim uczestnikom, a zwłaszcza Rafałowi Tusińskiemu i Adamowi Tarłowskiemu, dziękujemy za promieniujący entuzjazm i najbardziej twórczy udział w organizowaniu obozowego życia.

Literatura

- Busse P., Kania W. 1970. *Akcja Bałtycka 1961-67. Metody pracy*. Acta orn. 12: 231-267.
- Dłużak M. 1996. *Słów kilka o obrączkowaniu ptaków*. Orlik 16: 8-11.
- Keller M., Kruszewicz A., Kraska R., Konofalski M., Zawadzki J., Kamola M. 1986. *Sprawozdanie z akcji obrączkowania ptaków wróblowatych w centralnej Polsce podczas ich wędrówki jesiennej w latach 1983-1985*. Not. Orn. 27: 182-186.
- Keller M., Kraska R. 1987. *Sprawozdanie z akcji obrączkowania ptaków wróblowatych w centralnej Polsce podczas ich wędrówki jesiennej w 1986 roku*. Not. Orn. 28: 118-121.
- Keller M., Kraska R., Matyjasiak P. 1988. *Sprawozdanie z akcji obrączkowania ptaków wróblowatych w centralnej Polsce podczas ich wędrówki jesiennej w 1987 roku*. Not. Orn. 29: 88-91.
- Keller M., Matyjasiak P. 1989. *Sprawozdanie z akcji obrączkowania ptaków wróblowatych w centralnej Polsce podczas ich wędrówki jesiennej w roku 1988*. Not. Orn. 30: 116-120.
- Lorek G. 1993. *Czy przestrzegamy „zasady Houstona”?* Not. Orn. 34: 196-197.
- Lewartowski Z. 1996. *Obrączkowanie ptaków bywa szkodliwe*. Orlik 12: 7-10.
- Nowakowski W. 1996. *Ekoetyka, czyli o tym jak daleko wolno się nam posunąć w badaniach ekologicznych*. Biologia. Biuletyn metodyczny 4: 19-22.
- Staszewski A. 1996. *Obrączkowanie ptaków bywa bezmyślne*. Orlik 14: 1-3.

Autorzy:

Marek Keller, Patryk Rowiński, Jarosław Nowakowski, Michał Maniakowski

Adres do korespondencji:

Akcja Wisła - Studencki Obóz Obrączkowania Ptaków
Katedra Zoologii Leśnej i Łowiectwa SGGW
ul. Rakowiecka 26/30 02-528 Warszawa
tel. 49-22-51 wew. 2265
e-mail: soknl@delta.sggw.waw.pl.

VISTULA OPERATION - STUDENTS CAMP OF BIRD RINGING ON THE MIDDLE COURSE OF VISTULA IN 1983-1996

Summary

In 1983-1996 migrating passerine birds were ringed during 11 autumn camps organised by students from Warsaw University of Agriculture. Birds were caught in mist nets, in the area of riverain poplar-willow bushes. In 1995-1996 ringing of waders was also carried out and birds were caught in the tunnel traps situated on sandy beaches.

A total of 23 575 birds from 99 species were banded (table 1). Of a total of 22 357 passerine species, the most often caught were: Chiffchaff (*Phylloscopus collybita*) - 5066 (23%), Robin *Eritacus rubecula* - 3061 (14%), Dunnock (*Prunella modularis*) - 1986 (9%), Blackcap (*Sylvia atricapilla*) - 1958 (9%). Of a total of 861 waders, the Common Sandpiper (*Actitis hypoleucos*) was the species caught most often.

By 31st of December 1996, there were recorded 28 recoveries (table 2, fig. 3) including 10 of Song Thrushes *Turdus philomelos* which were shot in Western Europe.

Organisers paid special attention to limit the number of birds dying during study eg. in the autumn of 1996, only 24 individuals died in ringing point (0,9% of all ringed birds).